MENGELINGEN.

KAWI EN JAVAANSCH.

De volgende bladzijden behelzen eenige losse opmerkingen welke de schrijver bij 't lezen van oud- en nieuw-javaansche geschriften bij zich zelven gemaakt heeft. Voor 't meerendeel zijn het verbeteringen van vroegere misvattingen die hij thans kan geven nadat vóór eenige maanden het materiaal van Kawi-handschriften in de Leidsche boekery aanzienlijk vermeerderd is, dank zij de welwillendheid van den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Hetgeen hier zal medegedeeld worden, van welken aard ook, zal alleen dan eenige waarde erlangen, wanneer het door belangstellende vakgenooten aan eigen ondervinding getoetst en daaruit aangevuld wordt. De beoefenaars van 't hedendaagsche Javaansch zullen, naar ik hoop, in 't volgende genoeg bewijzen vinden voor de geenszins nieuwe of oorspronkelijke stelling dat de oudere taal een niet te versmaden licht werpt op de nieuwere, en dat, omgekeerd, het Javaansch voor de studie van 't Kawi zeer nuttig is, en zulks in nog veel hooger graden zou, indien de woordenboeken niet zoo gebrekkig waren, ten minste als wegwijzers op 't gebied der Javaansche letterkunde. Het schijnt wel dat men bij 't vervaardigen dier woordenboeken inzonderheid de poëzie als niet bestaande, of ten minste als iets van bijkomenden aard, aangemerkt heeft. En toch, zonder de kennis der dichtelijke taal zal niemand in staat wezen eene eenvoudige krant te verstaan. Ja, de meest alledaagsche woorden begrijpt men maar half of averechts, als men ze niet heeft gadeslagen in hun veelzijdige rol. De spreektaal is de grondslag van elke literarische taal, o ja, maar de woorden die in zwang zijn in zeker dorp of stad of zelfs onder één menschengeslacht, zijn niet de spreektaal, en nog minder de taal, gesproken en geschreven beide. De schrijftaal is het geheugen

In den Wṛtta-saṅcaya, bl. 160, heb ik over dit woord gesproken, zonder dat ik toen in staat was eene verklaring er van te geven. Thans heb ik de middelen om aan te toonen dat het beteekent: „ongezind, niet willende (doen of laten), niet op zich willende nemen“, en dat dus tan-angge (d. i. tan-angga + i) pakon-ta te vertalen is met „uwe opdracht niet op mij willen nemen.“

Wat de schakeeringen van beteekenissen betreft, laat tan-angga zich gevoegelijk weêrgeven met Krama ᨧᩣ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩁᩬ᩵ᨶᩣ᩠ᩅ en evenals ᨧᩣ᩠ᩅ niet slechts een Ngoko ᨧᩣ᩠ᩅ maar ook ᨧᩣ᩠ᩅ vervangt, zoo is ook angga tweezijdig. Van daar dat anggakâra „manhaftig, moedig, stout“ uitdrukt, dat is in ’t Skr. vertaald dhṛta, in ’t Latijn fortis, een woord hetwelk evenzeer uit het begrip van „dragen, verdragen, vasthouden“ zich ontwikkeld heeft als angga. Want, zoo als we zien zullen, is dit niet anders dan eene variatie van ᨧᩣ᩠ᩅ. Doch laat ik voorbeelden van ’t gebruik van tan-angga aanhalen, en wel vooreerst uit de Kawi-vertaling van ’t Âdiparwa, waarvan de Heer R. van Eck te Utrecht mij op de vriendelijkste wijze een handschrift geleend heeft. De regels hieronder aangehaald komen naar den inhoud overeen met bl. 27, r. 14 vgg. der Calcutta’sche uitgave van Mahâbhârata I:

„Lumâmpah ta sira, sang Utangka ta sira kinon an atunggwa patapan, mwang akĕnita ri sang gurupatni. Tarwihang ta sira, yatna ring rahina wĕngi ri karakshan ikang patapan. Kahadang pwa sang gurupatni rajaswala. Kinon ira ta sang Utangka magawaya putrotpādana yata-nyan tatan wurunga pangrtu. Ling nira; ndâtan-angga sang Utangka; kewalya guruçurûsha jaga sira gumawayakĕn karakshan ing açrama sang guru. Ya-ta nuwuhakĕn krodha sang gurupatni.”

D. i. „Daarop toog hij (de leeraar Weda) op weg, en (zijn

in overeenstemming met namen die voorafgaan; doch in dezelfde oorkonde 2, 1 treedt een hawang Ananta anak banua i kabanyâgân op, en hier kan hawang niet anders dan een titel wezen. Ware dit niet het geval, dan zou er si of sang voorstaan. Dat volgende kabanyâgân zal wel „koopmanswijk” beteekenen.

BANAWA.

Ten onrechte heb ik de beteekenis van schip, door de overlevering aan dit woord toegekend, in twijfel getrokken. Zoo leest men in den Hariwança van banawa kajahat ing lod, wwang-nyâkrak asurak awû „een schip, verongelukt op zee, welks manschap kreten slaakte, schreeuwde, riep.” In Smaradahana wordt het banawa gespeld; het Râmâyana, evenals de Hariwança, heeft de dentale *n*.

Het bewuste vers van 't Bharata-Yuddha laat zich dan zóó verklaren: de mijmerende Çalyawatî zoekt haren verloren echtgenoot, als ware hij een Nakoda, op en, bereid om hem in den dood te volgen, treedt zij op een schild — dat zij voor een schip aanzag; — daaraan vertrouwt zij haar leven als schat toe, om maar te kunnen oversteken naar de verre kust.

KATYAGAN.

Katyâgan, ook katyagan, in jongeren vorm kategan, welks beteekenis ik vroeger ¹ in 't midden moest laten, is de benaming die men aan een bepaald soort van hermitages gaf. De algemeene term patapan omvat, volgens den Tantu, fol. 18, vijf soorten: patapan kabeh, kadyâna katyagan, pangajaran, pangubwanan, pangabëtan, gurudeça.”

Elders in hetzelfde werk wordt gezegd: ya ta ring gëgër katyagan ngaran ing patapan Bhaṭâra Guru „daarom heet de kluizenarij van Bh. G. de Hermitageberg.”

Het woord is dus afgeleid van tyâga in den zin, — niet van schenking — maar van heremiet, iemand die de wereld verzaakt heeft, anders gezegd sannyaasin. Dat in 't Skr.

¹ Aant. op W. sancaya bl. 185.

tyâga soms „wiwekipurusha“ een wijze, die 't ware oordeel heeft“ beteekent, weten we vooralsnog alleen door 't getuigenis van een Indisch woordenboek; meer gewoon is daarvoor tyâgin. Nu behoeft men niet eens de toevlucht te nemen tot tyâga = wiwekipurusha om de beteekenis die het woord in 't Kawi aangenomen heeft te verklaren. Want 'tSkr. *tapas* wordt in 't Kawi ook gebruikt in den zin van *tâpasa*, askeet, en niet enkel in dien van askese. Zoo kan het ook met tyâga „verzakings der wereld“ op Java gegaan zijn.

Hoe het zij, in 't Kawi is tyaga zoowel een agens, dus „de wereld verzakende“, als een actor „iemand die de wereld verzaakt heeft.“ Een voorbeeld van 't eerste is: tyâga tām bēk nira „hij nam zich dan voor de wereld te verzaken“; van het laatste: rinek nira ikang tyaga „de heremiet werd door haar verstooten.“ Beide zijn uit den Tantu.

Het Javaansche oftschoon zeker wel hetzelfde woord, is aanmerkelijk in beteekenis afgeweken. In 't Skr. tyâga ligt het begrip zoowel van „in den steek laten, aan zijn lot overlaten,“ als van onverschilligheid voor de wereld, voor lief en leed, voor banden des bloeds en der liefde. Licht kan zich hieruit het begrip ontwikkelen hetwelk in 't Jav. woord opgesloten ligt, dat van hardvochtige onverschilligheid waarmee men iets toelaat, bijv. in deze woorden van den roerend schoonen brief in 't Brievenboek, No. 92:

KANĀCIT.

Behalve in str. 100 van den Wrtta-s. heb ik dit woord later aangetroffen in den Hariwança, Tantu, e. a. Het beteekent „na een poosje, weldra“; zoo o. a. Tantu fol. 38: „kañcit datēng ki Kabayan Panglayar „na een poosje kwam de Kabayan P.“

Het woord komt vaak voor in den Rangga Lawe, welks taal 't midden houdt tusschen Kawi en Nieuwjavaansch, en daarom met den term van Middeldjavaansch zou kunnen aangeduid worden. Zoo wordt van een paar strijders gezegd: harok silih-pëkul rangin, kañcit kacidran Çrî-Jaya katong; elders: kañcit prapta hotusan irajeng Taṭar.

Van den Rangga Lawe wordt gewag gemaakt in Friederich's Voorloopig Verslag, bl. 21; omtrent den tijd der vervaardiging van dit werk wordt ons daar niets medegedeeld. Vermits in de gevechten die 't hoofdbestanddeel van den, literarisch onbeduidenden, roman uitmaken, het schietgeweer, bēḍil, eene zekere rol speelt, kan het boek niet wel vóór 1500 geschreven zijn. Een van de eigenaardigheden van 't dialekt is 't gebruik van den pun voor 't gewone Nieuwjav. di pun, gewestelijk ook thans nog de pun. — In 't voorbijgaan zij opgemerkt dat de titel aan 't slot van 't slechte Leidsche HS. heeft: iti Pañji Wijayakrama.

De oorsprong van kañcit is nog niet opgespoord. Ik denk dat het eene verkorting is van 't Skr. kañcit kâlam. Natuurlijk beteekent dit „gedurende een poos“, en niet „na een poos;“ dit laatste kan slechts door den instrumentaal, ablatief of genitief uitgedrukt worden. Doch in 't Javaansch, waar de onverbogen vorm van een tijdsbepaling dient om aan te duiden wat in 't Skr. met behulp van den instrumentaal, enz. geschiedt, moest het gevoel voor de ware grammatische functie verloren gaan. Het tijdsverloop waarmee of waarna iets plaats heeft wordt in 't Kawi en Javaansch uitgedrukt door eene bepaling van tijd zonder voorzetsel; ik verwijs hier slechts naar Roorda's Jav. Gramm. § 506.

ANUNG.

Gewoonlijk treedt anung in 't Kawi op als betrekkelijk voornaamwoord (resp. lidwoord) van hoedanigheid. In zoo verre komt het overeen met het Grieksche οἶος. In de oudere Germaansche talen is, zooals men weet, het woord waaruit ons welk voortgesproten is, een vragend en betrekkelijk voornaamwoord van hoedanigheid, maar in verloop van tijd heeft het dit karakter bijna geheel verloren en is het, als betrekkelijk onw. gelijk geworden aan die. Alleen in 't vragende welk man,

in tegenstelling van welke man, is een spoor der eigenlijke beteekenis overgebleven. Dezelfde geschiedenis heeft 't Fransche le quel gehad. Nu, ook in 't Kawi is anung meermalen geheel hetzelfde als kang, ikang, Jav. ^{anung} ^{anung} Met een paar

voorbeelden zal ik trachten mijne bedoeling nader toe te lichten. In 't Rāmāyana leest men:

Sitā sēḍēng-nya mētu ngūni laras dulur-nya
gandewa dibya ya tikā pinakāryyari-nya |
yapwan hanānung umēṭēng ya mayat ya caktya
ya swāmya sang Janakarājasutā tatau-len ||

D. i. „Toen Sitā geboren werd, was zij vergezeld van een schietwapen, een alleruitnemendsten boog; dat was de nageboorte. Indien er nu iemand te vinden was, in staat dien boog te spannen en aan te leggen, dan zou hij, en geen ander, de gemaal van Koning Janaka's dochter worden.”

Dat anung hier op eene hoedanigheid wijst, gevoelt men 't best, als men den betrekkelijken zin in een vragenden omzet. Aldus: „welk man,” en niet „welke man,” „zal in staat wezen den boog te spannen.” Het antwoord zou luiden: „alleen de zoodanige die” enz. of, zooals wij ook zeggen kunnen: „alleen diegene welke.” Inderdaad laat zich anung gevoegelijk met „diegene welke” vertolken in Kawi-Oorkonden I, 3, 11; X, 1, 7; e. e., terwijl het in XIV, a, 9 wel is waar in 't Nederlandsch met het bepalend lidwoord zou vertaald worden, maar in 't Javaansch met kang, en ook in 't Skr. met yaḥ, schoon niet met yādṛcaḥ.

Minder duidelijk, maar toch voelbaar is 't hoedanigheidsbegrip, in anung opgesloten, in eene andere strofe van 't Rāmāyana:

sakweh nirang nrpati tā umēṭēng mayat ya
sang Rāma kewala anung tumikōlakēn ya ||

D. i. „Al de vorsten konden den boog noch spannen noch aanleggen; Rāma was de eenigste die hem deed knakken.”

Anung staat in dezelfde betrekking tot anu, als kang tot ka; en anu is 't gewone betrekkelijk voornaamwoord van 't Sundaneesch.

Het is een bekend verschijnsel, in allerlei talen, dat een en hetzelfde woord dienen kan als vragend, onbepaald en betrekkelijk voornaamwoord. Het onbepaalde voornaamwoord anu is uit het Javaansch, enz. overbekend. Als vragend vruw., en wel

sangçaya, lëkas juga tângkata-nya", d. i. "waarom nog gearzeld? bij de hand maar! (of: gehandeld!), en laten we optrekken!" Met de beteekenis van "waarom" komt ndyânung ook voor Wṛtta-saṅcaya str. 49.

Het blijkt uit deze voorbeelden niet duidelijk of we anung hier als vragend dan wel als betrekkelijk voornw. op te vatten hebben. Daarentegen kan alleen de laatste opvatting, dunkt mij, toegelaten worden in deze zinsnede uit den Hariwança: "mangkâ pwâpa tang anung enakâ gati-ngku", dat naar de gewone constructie zou luiden: apa ta gati-ngku anung enaka "welke wijze van handelen zal nu voor mij degene zijn die 't veiligst zal wezen?"

Anu is m. i. synoniem met ya "hetgeen" of "dát" in Bhar. Yuddha 572. De verzen luiden:

anu kâraṇa ni ngwang anghrët âmbëk

ri hatur Çâlya bapa prasiddha sâkshât |

D. i. "De reden dat ik mijn gemoed bedwong was deze dat ik Çâlya volmaakt als eenen vader beschouwde."

Geheel en al = Jav. an is anung in syapânung usirën-ku "wie is het tot wien ik mijn toevlucht zal zoeken" (Sutasoma.)

SALAGA.

Wanneer wij 't wdb. van Gericke i. v. sëlaga opslaan, vernemen we dat het is: "KN. bloesemknop; het buitenste bekleedsel van een bloem." Raadplegen we nu verder het Hdw., dan zien we: "𑀭𑀸𑀓𑀸𑀓𑀾𑀢𑀺 of 𑀭𑀸𑀓𑀸𑀓𑀾𑀢𑀺 Kw. z. v. a. 𑀭𑀸𑀓𑀸𑀓𑀾𑀢𑀺

KN. het buitenste bekleedsel van een bloem."

De opgave van Gericke is onjuist; die in het Hdw. is het dus ook, maar in nog hoogere mate, dewijl ten onrechte geleerd wordt dat het woord in 't Kawi eene andere beteekenis zou hebben dan in de hedendaagsche taal. De zaak is, dat salaga of sëlaga èn voorheen èn thans "kelk" beteekent.

Voor de oude taal strekke ten bewijze deze regel uit den Hariwança: "ngtânin kucup akucëm alök twas inghulun apiṇḍa kumudasalaga "vroeger kromp mijn hart in één, enz., den kelk der waterlelie gelijk." — Bij gelegenheid dat

uitvoeriger daarenboven, is dat in de woordenboeken van het Bataksch, Maleisch, Makassaarsch, Dayaksch, enz.

Even als we door 't zien van het merk KW. — 't baken, zou ik bijna zeggen — tot voorzichtigheid genoopt worden, zoo moeten we ook lange omschrijvingen wantrouwen. Ontwaren we bijv. dat kěbělět, volgens den Heer Jansz beteekent: „zijn ontlasting niet kunnen inhouden, zoodat het hem ontloopt,” dan rijst twijfel bij ons op. Dat is te lang voor eene vertaling en wekt daarom wantrouwen, te meer nog, als men weet dat kabělět beteekent: bezwaard, gedrukt, in nood (van). Zoo bereids in 't Kawi; o. a. in den Tantu: kabělět ewěh ariwěd lari nira. Voorbeelden uit de nieuwere taal zijn er te kust en te keur. In Damar Wulan 309 treffen we aan kabělět ing manah wuyung, door leedgevoel gedrukt. Uit Djati-swara heb ik aangeteekeud: kabělět gumuyu, „kon zijn lachen niet laten, had lachnood.” Kabělět nguyuh is natuurlijk „pisnood hebben” (Lakons), en k. ngising (Kantjil HS.) of k. angising (Galagala) „kagnood hebben.” Kabělět ing branti, ook in laatstgenoemd gedicht, is „gekweld door minnepijn,” en kabělět tumbas sandang z. v. a „in de noodzakelijkheid van kleeren te moeten koopen;” het zijn de woorden van een huisvader die tegen zijn zin ge-noodzaakt is groote uitgaven te doen.

Het heeft dus al den schijn dat kabělět op zich zelf nooit te kennen geeft „zijn ontlasting enz.” en de Hollandsche woorden eene omschrijving zijn van k. ngising of nguyuh. Mocht het evenwel reeds op zich zelf den door Jansz opgegeven zin hebben, dan is het te verklaren als eene ellips, en te vergelijken met een Hollandsch „nood hebben.”

DĒNTAYWAŃJANA.

Dit woord ontbreekt in 't Hdw., vermoedelijk tengevolge van een verzuim; immers het staat in de zamenspraken van Wister, II, 1 vg. Wat onder verstaan wordt, kan men daar uit de voorbeelden opmaken; het is in geregelde volgorde opgegeven naar den begin medeklinker der twee eerste lettergrepen, resp. naar den begin- en slotmedeklinker van een woord. Op die wijze zijn de Javaansche woordenboeken ingericht.

Ngganya of ngganika ¹, ook wel ganya, is 't Jav. ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪, en volkomen synoniem met ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪, niet enkel in zooverre dit laatste als voegwoord optreedt, maar ook daar waar het als zoogenaamd hulpwoord dienst doet. Bijv. in Hariwança: (de Maan) erang ngganya sira'n tumona muka ning stri, "beschaamd er over dat zij 't aangezicht der vrouwen zien zou," d. i. te beschaamd om 't gelaat der vrouwen te zien.

Naauwverwant met het redengevende voegwoord is 't gevolgtrekkende. Dit laatste vertoont zich in: awēdi dudutēn i ryyak ngganyānpāmrihangidudu "(de mossel) vreesde in den stroom getrokken te zullen worden, zoodat (of: weshalve) zij haar best deed om weg te kruipen (?)" Daarentegen is het zoogen. hulpwoord in BY 314: ndāndhakāra tigang tabēh nggan i suwe-nyāmreṃ katon hyang wulan "daarop, in de derde stonde van den nacht, toen ze een poos geslapen hadden, vertoonde zich de Maan."

De regel in Wrtta-s 94: tarutarukan hañar ngganika tanduranya turi len jayanti majajar, laten zich, dunkt mij, aldus vertalen: het waren nieuw aangelegde gehuchten, wier aanplantingen bestonden uit acacia's en jayanti, in rijen staande."

Het Jav. ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪ luidt in 't Kawi apa ganya; bijv. in den Tantu: apa ganyāsuwe "wat is de reden, hoe komt het dat hij draalt." Eigenlijk zijn het dus twee woorden.

De verhouding van ngganya, ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪, tot het gelijk-luidende Krama van ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪ is alles behalve gemakkelijk te bepalen. Aan den eenen kant is het niet te miskennen dat de *e* van ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪ eene verfijning is der *o* van 't Ngoko ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪; anderzijds echter valt het ook in 't oog dat in ᮊᮔ᮪ᮒᮔ᮪ = ganya de *e* geen Krama-klinker is, maar ontstaan onder den invloed der *i* (*y*) in de volgende lettergreep,

¹ Vgl. Aant. op Wrtta-s. bl. 183.

evenals ရမရမကျ zich ontwikkeld heeft uit raryan. Het eenvoudigste ware te veronderstellen dat we twee in oorsprong verschillende woorden, ngga of nggan (ga of gan) en nggwan voor ons hebben, die in verloop van tijd gelijk-luidend geworden zijn, en daarenboven in ééne opvatting synoniem.

Toch schort ik mijn oordeel daarover op. Want de samenhang in beteekenis en vorm tusschen don en de, ရမကျ schijnt niet te loochenen. Hierbij komt dat het Skr. gati in 't Kawi ook als hulpwoord gebezigd wordt in den zin van de, ရမကျ ; het is trouwens in dat geval de vertaling van မိဂ ရမကျ "plaats." Doch gati beteekent ook gang, dus မာမကျ , en in dit laatste ligt wederom 't begrip van doel, en het sluit zich dus weder aan bij don. Nog in 't Javaansch is မာမကျ meermalen "reden" bijv. in Babad I, 245: မာမကျ မာမကျ မာမကျ . Ook = မာမ , voorwerp waarop iets gericht is bijv. in Kantjil: မာမမာမကျ မာမကျ .

PARIPHI.

In der tijd heeft Roorda de juiste opmerking gemaakt dat မိမိမိမိမိ in den Pandu, bl. 189, de beteekenis heeft van een "heilzaam of krachtig behoedmiddel tegen onheilen." Hij voegde er bij, dat hij het ook zoo aangetroffen had in een brief uit Salatiga ¹. Wel mag het ons dus bevreemden dat in het jongere Handwoordenboek het goede vervangen is door eene ellenlange omschrijving, hetgeen altoos een kwaad voorteecken is. Dat မိမိမိမိမိ op zich zelf niets anders beteekent dan "talismán," en evenmin iets met zekere lap te maken heeft als de woorden katoen of linnen, blijkt uit de plaatsen waar het woord voorkomt. Verbeeld u eens dat bijv. in Damar

¹ Aanteek. Wajangverhalen, bl. 468.

Wulan, 541, in de zinsnede ມາຍຸກະພິນສະຫວັນ ແລະ ສະຫວັນ
ມີດີ, de in 't Hdw. opgegeven beteekenis toegepast werd!

Kortom, alles wat in 't Hdw. van ຄື້ນໂຫມ່ນາກິດີ, vermeld wordt, is te schrappen, behalve de woorden: „djmāt of behoedmiddel tegen onheilen.“ Eigenlijk is het „amulet ter afwering,” d. i. in één woord: talisman.

Er is een ander paripih, welks etymologische verwantschap met het vorige ik noch loochenen noch volhouden wil, hetwelk in 't Hdw. niet ter rechter plaats vermeld wordt. Ook zonderling genoeg, want de samensteller had het zelf gevonden in de Wayang Pandu, bl. 116, waar we lezen : မိမိကုသလမိမိ

Niet-
tegenstaande de grondvorm dus volkomen goed bekend is, wordt
hij in 't Wdb. niet vermeld, en heeft men te zoeken onder
အာရိယိ. Dit zou beteekenen: „niemand ter neêrzetten, tot be-

daren brengen." Nagenoeg hetzelfde wordt op gezag van 't Wdb. van Wilkens medegedeeld in de Aanteekening op de Wayang-verhalen, bl. 442.

Men behoeft maar de plaats in den Pandu in haar verband met het volgende te lezen om te ontwaren dat maripih dáar althans niets van dien aard beteekent. De Koning geeft zijn voornemen te kennen om uit den mond zijner dochter zelve 't geheim harer zwangerschap te ontlokken. Het woord heeft dus den zin van „uithooren, uitvragen, uitvorschen.“ Geheel in dienzelfden zin heb ik het ook aangetroffen in de Lakon Kadjalitangan, en zoolang geen plaatsen uit Javaansche geschriften ter staving der in 't Wdb. van Wilkens opgegeven beteekenissen worden aangehaald, is het geraten ze voor apokrief te houden.

Even verdacht is het als wij onder ^{ᠮᠢᠷᠢᠫᠢᠯᠠᠭᠤ} ^{ᠮᠢᠷᠢᠫᠢᠯᠠᠭᠤ} verklaard vinden met: „het hart (verstand) beschaven.“ Daargelaten dat „het hart beschaven“ een zinledige klank is, blijkt uit eene plaats in de Lakon Krēsna Sēkar, dat mindi een synoniem is van maripih, en den zin heeft van „trachten uit te vorschen van,“ of wil men: uithooren. T. a. p. wordt

Iedere taal heeft hare grillen, en ook het Kawi heeft de hare. Zoo is het eene eigenaardigheid in de syntaxis der oude taal dat de voornaamwoordelijke aanhechtsels *ku* (na korte klinkers: *ngku*) en *mu* het conjunctieftteken *a* aannemen, wanneer een conjunctief, in onmiddellijk verband er meê staande, voorafgaat. Hierbij zijn verschillende gevallen mogelijk; vooreerst kan het aanhechtsel toegevoegd zijn aan een passiefvorm op *ën*; ten tweede kan 't woord dat het aanhechtsel achter zich heeft een substantief wezen, want ook substantieven nemen in 't Kawi, waar de zin het eischt, het conjunctief-kenmerk aan ¹; eindelijk behoeft slechts de zinsnede, waarvan het met *ku* en *mu* verbondene woord een bestanddeel uitmaakt, een wensch, bevel, vermoeden, enz. uit te drukken.

Eenige voorbeelden zullen den gegeven regel verduidelijken. Dus zal men zeggen *tinût-kû* „door mij gevolgd,” BY 253, maar *tûtën-kwa*. Zoo in Smaradahana: *kâsih sang magë-söng wuwusën-kwa*, laat ik over den verbranden (Minnegod) spreken.

Het tweede geval doet zich zoo dikwijls voor dat men weinig bladzijden lezen kan zonder voorbeelden er van aan te treffen. *Irangirang-mu* beteekent: „het is eene groote schande voor u,” maar *irangiranga-mwa yan* enz. „het zoude eene groote schande voor u wezen, indien” (Smaradahana). *Patingku* is „mijn dood; dat ik dood ben,” maar *patya-ngkwa* is „dat ik zou sterven, gedood zou worden.” Bijv. in BY. 643 zegt Bhîma tot Duryodhana:

patya-ngkwa sâdhya-mu'n awêh lëpaseng alas göng.

D. i. „dat wij zouden omkomen was uw doel met te maken dat wij in de wildernis verbannen werden” ². En in 648:

patya-mwa teki tēwasa-mwa nirâgamâprang.

D. i. En moge het loon er voor dat gij op ongeoorloofde wijze vecht, zijn, dat gij sneeft!” Een ander voorbeeld is uit Smaradahana: *mapa tēkapa-mwa, kong awak! angishtëya*,”

d. i. „wat zoudt gij, o mijn lichaam! verlangen?” ³

¹ Zie Wrtta-s. Aant. bl. 47.

² Lëpas heeft hier de beteekenis van zijn Sanskrit equivalent *tyakta*.

³ Tēkap-mu *a'ngishtë* is eene omschrijving van *pangishtë-mu*.

Voorbeelden van het derde geval zijn, o. a. BY. 428:

layat merang yârës mulata ri muka-ngkwâwëdi kumël.

D. i. „Gij loopt beschaamd weg, daar gij bang zijt mij in 't gelaat te zien, bevreesd en kleinmoedig.” Elders 335 lezen we.

nihan sang hyang Nârâyana rêgëpën astra-ngkwa ling ira.

D. i. „Ziedaar, Nârâyana! pak mijn schicht ” zeide hij.

Eene verklaring van dit taalgebruik kan ik niet geven, maar het komt mij voor, dat het een uitvloeisel is van de zucht tot tautologie, die zelfs in de jongere taal onverzwakt bestaat; eene zucht welke op haar beurt een uitvloeisel is van de behoefte aan duidelijkheid. Desniettemin draagt de regel min of meer 't karakter van een gril, want de overige pronominaal-aanhechtsels, als nya, nira, mami, ta, enz. nemen het conjunctieffteeken nooit aan.

H. KERN.